

Inhoud:

- ◆ ...en hij was een vermaard ossenweider
- ◆ Bezoek van onze zustervereniging
- ◆ Johannes Vennix (1)
- ◆ Een oud lijf in een modern jasje
- ◆ Een van Rembrandt's staalmeesters in Abcoude
- ◆ Belijden en Beleven

Redactie:

H. Hoogenhout
G. van der Most
D. L.H. Slebos
W. W. Timmer

W. Zwaard

Redactie secretariaat:

G. van der Most,
Papenhof 9
1391 BD Abcoude

Vormgeving

W. Zwaard

Druk:

Grafisch Centrum Abcoude

Prijs losse nummers fl 8,50

'....en hij was een vermaard ossenweider'

door Ir. Dick Slebos

Deze kwalificatie werd onder andere aangetroffen bij de beschrijving van enkele Amsterdamse regenten en kooplieden uit de 17^e eeuw, die hun zomerresidentie langs de Angstel in onze gemeente hadden gevonden. Zowel Louis Victor, de tweede echtgenoot van Petronella Bors van Waveren, eigenaresse van Vrede Rijk (Kroniek no 7, blz. 85) werd zo aangeduid, alsook haar broer Cornelis Bors van Waveren. Dit noodde tot nader speurwerk, waarbij wij nog enkele Baambrugse buitenplaatsbezitters ontmoetten, waarover in latere kronieken meer.

De geschiedenis van het ossenweiden gaat terug tot de 14^e eeuw. Toen werden ten behoeve van de vleesconsumptie, maar ook omdat de os als trekdier op de boerderij goedkoper was dan het paard, door Deense kooplieden magere ossen uit Denemarken en Sleeswijk-Holstein naar onze contreien gebracht. *) Het wat drogere ossenvlees lijkt voor bewaring in pekel, of om gerookt te worden - en dus ook voor de bevoorrading van schepen - beter geschikt te zijn geweest dan het vlees van koeien die enige jaren voor de productie van melk waren benut. Magere ossen niet ouder dan 4 à 5 jaar werden aldus in steeds groter aantallen aangevoerd, voornamelijk naar de havens van Enkhuizen, Hoorn en Medemblik. Vandaaruit ontwikkelde zich ook, tezamen met andere havensteden rond de Zuiderzee, de verdere handel op de Hanzesteden.

In dit nummer

...een vermaard
Ossenweider

Johannes Vennix (1)

Oud lijf in modern
jasje

Een 'Staalmeester' in
Abcoude

M A G E R E
BEESTE-MARCKT,
 tot HOORN in West-vriesland.

De ossemarkt te Hoorn. (Atlas van Stolk).

Geleidelijk nemen Hollandse kooplieden de ossenhandel steeds meer over. Zij zijn het die – vaak in compagnieschap – schepen voor het halen van ossen uitreden en de ossen aldaar opkopen. Door de oorlogshandelingen in het laatste kwart van de 16^e eeuw in de Zuidelijke Nederlanden - de val van Antwerpen vond in 1585 plaats - kwam een grote stroom vluchtelingen op gang, waarvan Amsterdam het leeuwendeel opnam. Hierdoor nam de bevolking snel in omvang toe. Bovendien ontwikkelde de internationale handel vanuit Holland zich zeer voorspoedig: na de handel met de steden rond de Middellandse Zee en de Levant markeert de oprichting van de Oost Indië Compagnie in 1602 dat gedurende de 16^e eeuw India, Ceylon en Oost Indië zich tot belangrijke 'handelspartners' ontwikkelden. Grote aantallen schepen moesten voor lange reizen naar de Oost, en ook naar de West, worden toegerust. Het ossenweiden heeft mede hierdoor een hoge vlucht genomen. In 1612 bijvoorbeeld werden in het voorjaar 52.000 (!) magere ossen uit de genoemde landen naar onze grazige klaverweiden gebracht. Een kwart daarvan kwam per schip, maar

het grootste deel werd vanuit Noord-Duitsland langs de weg voortgedreven. De reeds magere ossen verloren bij die lange, 3 à 4 weken durende tocht, vaak nog 60 à 80 kg aan gewicht. Dat haalden zij hier snel in! In november waren zij dan meestal slachtrijp. Zo was er in het voorjaar een markt voor magere ossen en in de slachttijd een markt voor vette ossen.

Dat deze handel na 1600 steeds meer in betekenis toenam en zich ook van de steden Hoorn (zie afbeelding), Enkhuizen en Medemblik geleidelijk naar Amsterdam verplaatste, blijkt onder meer uit een resolutie van 1 juni 1629. Daarbij besloot de Vroedschap van Amsterdam:

".....ende syn de heeren Burgemeesters geautoriseert om mit de heeren thesaurieren op het pleyn buiten de Regulierspoort een bequame marckt met alle toebehoorten tot ghemack ende drenckinge der beesten ende anderssints op te righten tot gerieff der koopluuden" (In margine staat: marckt voor magere ossen).

(Van de Regulierspoort rest ons nu nog één toren: de Munttoren.) Tot 1629 was een gedeelte van het Kalverstraat/Heiligeweg-complex voor de 'beestenmarkt' in gebruik.

Geleidelijk aan werden echter voor onderdelen specifieke markten elders in de stad ingericht en zo deed de 'ossenmarkt' zijn naam steeds meer eer aan. (Behalve in de naam Kalverstraat leeft een en ander ook nog voort in de aanduiding 'Ossesluis'.) Een resolutie van de Vroedschap van Amsterdam van 26 januari 1636 geeft ons een indruk van de omvang van de Amsterdamse ossenhandel in die jaren: *".....omtrent de maent Maert vertrekken uyt dese landen omtrent 30 schepen, lanck omtrent 112 voeten, voor 80 a 90 ossen elck, omme aldaer (Denemarken) ossen te halen ende deselve herwaerts te brengen"*

Maar toch, zeker drie maal zo veel ossen werden over land aangevoerd.

De Amsterdamse ossenweiders hadden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Haarlem, geen ossenweiders gilde. Wel functioneerde, zoals bij zovele beroepen, een college van 'Goede Mannen'. Hun taak was ondermeer om bij meningsverschillen, waarover Schout en Schepenen moesten oordelen, de bestuurders gekwalificeerd van advies te dienen. Twee maal per decennium schreven Schout en Schepenen een te goeder

naam en faam bekend staande persoon uit diverse beroepen aan, ook als er een gilde binnen het beroep functioneerde, teneinde een voordracht te doen inzake de benoeming van nieuwe colleges van Goede Mannen. De benoemde Goede Mannen werden ingeschreven in een register, waarvan er enkele bewaard zijn gebleven. In het ossenweidersregister van 1700 treffen we Cornelis Bors van Waveren aan, en in dat van 1704 Louis Victor die in 1700 nog vermeld stond bij de 'handelaers in turcx gaeren'. Later, bij de bespreking van enkele verdere buitenplaatsen, zullen wij nog meer ossenweiders kunnen vermelden.

Wij zien ook dat de ossenweiders in de registers voorzien zijn van het voorvoegsel 'de Heer', terwijl dat bij de andere beroepen niet het geval is. Dit zal als oorzaak hebben dat ossenweiders enigermate vermogende lieden moesten zijn, om in het voorjaar de niet geheel van risico ontblote investeringen te kunnen doen. Vaak werd daarvoor, o.a. bij het uitreden van een schip, een z.g. 'compagnieschap' aangegaan. Bovendien moesten zij over gronden beschikken waar de ossen met succes gevetweid konden worden. Aldus zien wij dat er voor kooplieden en regenten een drietal redenen konden zijn om een hofstede of buitenplaats te verwerven: behalve zomerverblijf en belegging bood het de bezitters ook de mogelijkheid deel te nemen aan het kapitaalintensieve fenomeen van het ossenweiden.

Soms wordt het gebruik tot dit laatste beperkt. Zo wordt de boerderij "Beek en Gein", tegenover de Hooglandse molen aan de Angstel (in 1681 nog in eigendom bij Lenert van Beeck), aangetroffen in de nalatenschap van Pieter van Beeck (1726). Deze laatste behoorde in 1700 tot de Goede Mannen en wordt in 1702 genoemd bij de poldermeesters van de Gein en Gaaspolder. Pieter was in 1713 betrokken bij een monstercontract met 134 schippers inzake

het transport van ossen en ontwikkelde zich tot een van de directeuren van de ossenhandel.

Na 1704 komen de ossenweiders niet meer in een afzonderlijk register van Goede Mannen voor. Mogelijk begon de betekenis van het ossenweiden al wat af te nemen. Niettemin schreef Daniel Willink nog in 1721 over de Amsterdamse ossenmarkt: *Dees groene wal verstrekt een 'ree, Waar aan geheele vloten lossen, Uit Denemarken, hier ter stee, Gezonden met veel duizend ossen, Al mag' re beesten, welker huid, Gespannen over schonk en beenen, Swelt door den rijken klaverbuit, Die onze weiden hen verleenen, Zij rusten van den harden ploeg, Eén zomer maakt hen vet genoeg.*

Niet lang daarna zette zich de definitieve neergang van het ossenweiden in. We mogen veronderstellen dat drie desastreuze epidemieën van veeziekten – in hoofdzaak veeppest - die respectievelijk in 1713, 1744 en 1768 begonnen en dan een aantal jaren nodig hadden om 'uit te zieken', daaraan in belangrijke mate debet zijn geweest. Soms ging in het eerste jaar van zo'n epidemie al 70 % van de veestapel verloren! Over de aard van de ziekte, die veeppest genoemd werd, is niet zo veel bekend; tijdgenoten omschreven deze ziekte als een koorts die gepaard ging met ontsteking van alle ingewanden.

Dick Slebos.

*) De os is een gecasteerde stier. De castratie geschiedt in het algemeen vrij vroeg na de geboorte, waardoor een hormonale verstoring optreedt, die het dier niet alleen rustiger maakt, maar ook bewerkstelligt dat meer van het opgenomen voedsel in vet wordt omgezet. Ook de lichaamsbouw wordt anders.

Literatuur:

J. le Francq van Berkhey, 'Natuurlijke historie van Holland, dln no 4 en 6, Amsterdam 1769 – 1811
Prof. Dr J.G. van Dillen, 'Geschiedenis van het bedrijfsleven en het gildewezen. dl no 2, 1612 – 1632, en dl no 3, 1633 – 1672. Den Haag 1933 – 1974.
W.M. Gijsbers, "Kapitale ossen". 1999, dissertatie.

Een bezoek van onze zusterkring

Op 23 september jongstleden bracht de Historische Kring van Lennik, de Andreas Masius Kring, een bezoek aan Abcoude. Lennik, waarin de vroegere gemeente Gaasbeek met het kasteel Gaasbeek is opgenomen, heeft oude banden met Abcoude. Daar herinnert de Jacob van Gaasbeeklaan in onze gemeente nog aan!

Het Belgisch bezoek was maar een korte visite. De Masiuskring had zich namelijk voorgenomen die dag, in het kader van hun jaarlijkse excursie, niet alleen Abcoude te bezoeken maar van de gelegenheid gebruik te maken om ook eens in de stad Utrecht te gaan kijken. Op het programma stonden daar de Domtoren en het Catharijneconvent. Wij hadden graag gezien dat onze collega's uit Lennik de hele dag in Abcoude zouden blijven. In het door ons tevooren opgestelde concept-programma was, al ruimte gereserveerd voor een ontmoeting met de leden van de Historische Kring Abcoude-Baambrugge. Jammer genoeg bleek daar uiteindelijk dus onvoldoende tijd voor beschikbaar!

Onze voorzitter heeft de Belgische gasten bij aankomst in Loenersloot opgevangen en op hun bustocht langs de Angstel - met deskundig commentaar van de heer Dick Slebos - naar Abcoude begeleid. Daar stonden de heer Wim W. Timmer en de heer Henk de Graaf gereed om, samen met de heer Slebos, met de groep op rondwandeling door Abcoude te gaan. (Van een bezoek aan Baambrugge moest, ook om redenen van de (niet-)beschikbare tijd, helaas eveneens worden afgezien.). Na afloop van de rondwandeling werd een gezamenlijke, "aangeklede" broodjesmaaltijd genuttigd.

(vervolg op pagina 107)